

18.05x25.08	1/3	46	עמוד	מקום בעולם	19/03/2021	76672888-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790						

כאילו זה היה אתמול **דוד גולדשמיד**

מושיע האנושות

בימים שבהם מדינת ישראל מככבת כחלוצת החיסונים בתבל, כדאי להיזכר ביהודי ירא שמיים שהמציא חיסונים לשתי מגפות איומות וזכה לתהילת עולם

פיגנר, שכונתה 'נְרָה האקדח', ובסוף החורף הצלחנו להתנקש בחייו של הגנרל האכזרי. מאחר שראו אותי משתתף בהפגנה סולקתי מהאוניברסיטה, ורק במזל לא נאסרתי כרבים מחבריי: האוכרנה לא הצליחה להוכיח שאני חבר מחתרת. אבל אז החלו לדבר במחתרת על חיסולים נוספים של כל מי שאינו משתף פעולה, והחלטתי לפרוש ממנה ולהתרכז בעבודתי המדעית.

בשנת תרמ"ד קיבלתי את תואר הדוקטור שלי בהצטיינות והוזמנתי לפגישה אישית עם דקן האוניברסיטה הפרופסור יסנוגורודסקי. הדקן הציע לי לקבל מינוי של פרופסור בפקולטה למדעי הטבע, אבל הציב תנאי: להתנצר. "המוני צעירים יהודיים ממירים את דתם, ואני שום סיכוי שתתקדם כל עוד אתה יהודי", אמר. לא היססתי לרגע. סירבתי. אני רחוק מלהקפיד על כל מצוות התורה, אבל לוותר רשמית על יהדותי?!

אין שום סיכוי. קיבלתי עבודה במוזאון הזואולוגי של אודסה, והתמסרתי למיקרוסקופ שלי. נעשיתי למומחה בפרוטוזואולוגיה, תחום העוסק ביצורים מיקרוסקופיים.

פרופסור מצ'ניקוב נרדף גם הוא בידי שלטונות הצאר עד שנאלץ להגר לצרפת, ושם החל לעבוד במכון שפתח לואי פסטר בפריז. פסטר הגאון גילה את

החיסון הראשון בעולם נגד מחלת הכלבת האימוה והמציא את תהליך הפסטור. הלכתי בעקבותיו, ובשנת תרמ"ח קיבלתי אישור להגר לשווייץ והתחלתי לעבוד באוניברסיטת ז'נבה. שנה לאחר מכן כתב לי מצ'ניקוב שהצליח להשיג לי משרת עוזר ספרן במכון פסטר. ממש לא עניין

ההשכלה היהודית ופעלו בה מלומדים וסופרים עבריים, והיא הייתה מלאת תסיסה ציונית ומהפכנית. לא מפתיע שרבים מהנרודניקים – המהפכנים שהטיפו לחיסול הצאר ולכינון דמוקרטיה – היו יהודים.

מייד כשהתחלתי את לימודי הביולוגיה באוניברסיטה הצארית הצטרפתי לארגון 'נרודניה ווליה', שדגל בטרור אישי נגד ראשי המשטר. החלומות על מדע ועל תיקון העולם התערבבו בחלומות על חופש וצדק, וכך חייתי חיים כפולים: בכל שעות היום וחלק ניכר מהלילה למדתי בקצב רצחני, ובשאר הזמן עסקתי בפעילות מחתרתית.

הייתי קשור במיוחד למורי ורבי הפרופסור היהודי ולימים חתן פרס נובל איליה מצ'ניקוב. אחרי פורים תרמ"א הצליחה קבוצת קושרים מהארגון שלנו

לרצוח את הצאר אלכסנדר השני, אבל בנו אלכסנדר השלישי עלה לשלטון. כדי להסיט את זעמו של העם הוא וידא שהמשטרה החשאית תארגן סדרה של מאות פוגרומים ביהודים תחת הסיסמה "הכו ביהודים והצילו את רוסיה". הפוגרומים התפשטו וכונו 'סופות בנגב', והיו דחיפה ניכרת לצמיחת התנועה הציונית. כשפרץ הפוגרום באודסה השגתי אקדח ויצאתי להגן על אחיי היהודים מפני הפורעים.

לרוע המזל נתפסתי בידי המשטרה, ורק התערבותו של פרופסור מצ'ניקוב הצילה אותי ממאסר ממושך. מאותו היום הייתי על הכוונת של מפקד משטרת אודסה הגנרל סטרליניקוב, שהיה מענה את נחקריו עינויי תופת.

בחורף תרמ"ב הידקתי את קשרי עם נְרָה

"פתחו מייד! אוכרנה!" חבטות עזות נשמעו מכיוון הדלת, ופני הסטודנטים החווירו. הייתה להם סיבה טובה להיבהל. המשטרה החשאית של הצאר ידועה לשמצה ברוסיה כולה, ואוי ואבוי למי שנופל לידיה. אבל החוקר הצעיר שבהם המשיך להביט בעינית המיקרוסקופ ולא הגיב.

בתוך רגע נעקרה הדלת מצירה בפראות, והבלשים התפזרו בחדר, מביטים בעיני צייד על הנוכחים. הם התחילו לחטט במגירות ובמדפים, מחפשים תעמולה אסורה או חומר מהפכני. המפקד שלהם הכריז: "ולדימיר תבקיין, אתה חשוד בפעילות טרוריסטית נגד הצאר והרודינה (המולדת)". חבקין לא דז. "חפש מה שאתה רוצה", הפטיר באדישות, "רק אל תפריע לי לעבוד".

נולדתי להוריי אהרן ורודליה בשנת תר"ך (1860) בעיר ברדיאנסק שבדרום אוקראינה, שבה ניהל אבי המתבולל בית ספר גדול. בהיותי כבן שבע בלבד נפטרה אימי האהובה, ועולמי חרב עליי. סבתי העניקה לי חום, אהבה ומשפחתיות וחיברה אותי מחדש לאמונה היהודית, למורת רוחו של אבי. כשהייתי בן 12 הוא העביר אותי מה'חדר' לגימנסיה לבנים בברדיאנסק. אמרו עליי שאני יפה תואר ושיש לי גוף של אתלט, אבל אני תמיד אהבתי ללמוד, אף שחבריי הוותיקים לספסל הלימודים – ובהם המשורר שאול טשרניחובסקי – זוכרים היטב שזה לא הפריע לי לארגן כל מיני תעלולים נבזיים נגד כמה מהמורים הנחמדים פחות.

כאשר סיימתי את התיכון בהצטיינות החלטתי לנסוע לאודסה, מרכז המחשבה והתרבות החופשית של רוסיה הצארית. אודסה הייתה מדהימה: חוף הים השחור והנמל הענקי, ארמונות פאר ומוזאונים, ומעל לכול הקהילה היהודית הגדולה ביותר במדינה. באודסה התגבשה תנועת

17.83x24.04	2/3	47	עמוד	מקום בעולם	19/03/2021	76672890-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

goldos2000@gmail.com

שודרת כעת | ירושלים ניסן חשכיה | בלי שכניהם ולא יקרה שאפריקאי

סופר סובייטי מעלה זכרו של מדען יהודי שנשכח

פרופ' ולדימיר חבקין - „הקוסם הלבן„ שהציל את הודו ממגיפת

החולירע

— מאת נח זבולוני —

פרטים על פרופ' חבקין, ששמע מפי של רב ז"ל. חבקין היה בנעריו מתבולל גמור. נחשב להמנון ברוסיה לפרוסיסור נחבש להתנצר. הוא אמר שבתור איש מדע עליו לשקול כל צעד ולפני שימיר את דתו עליו לדעתה. הוא החל להתעניין ביהדות לאחר שהכיר את ההיסטוריה של עמו החליט שלא לוותר על השתייכותו ליהדות. הוא חקר יותר ויותר את מקורות היהדות. עד שהסך ליהודי חדר. 15 במאי 1919 הגיש חבקין חז"ר לועידת השלום בוורסי בבקשו זכויות למיעוט היהודי. בפורח אי רוסה וכן הכרה בזכות העם היהודי להקים בית לאומי בארץ ישראל. הרב הרצוג סיפר כי כשנודע לחב"ק שהאנגלים קבלו את המנדט על ארץ ישראל, הביע את אכזבתו ואמר שהאנגלים יקברו את התקוות הר לאומיות של היהודים.

עלה מלאו מאה וחמש שנים להולדתו של המדען המפורסם הפרופ' ולדימיר (זאב סורדי) חבקין ושלשים שנה לסטירתו. בהקשר לשני מאורעות אלה פורסם לאחרונה בברית המועצות ספר המוקדש לזכרו של הפרופ' ולדימיר חבקין. חבקין נולד בעיירה יהודית בי סביבות אדויה והיה רחוק מהיהדות. אולם אחרי משבר פנימי התקרב ליהדות וקרא לנו הדתית. את הנו ורכישו הנאמם ב־800,000 פרנקים שווייצריים הוריש עוד בחייו לתמיכת בושיות ובספודות תורה בקרן ה־ נקרא עד היום „קרן חבקין“.

צ'כוב המלויץ
הסופר הסובייטי, מרק פופובסקי, כתב ספר בשם „גורלו של דיר חבקין“. מרק פופובסקי מגלה לי קוראיו מה הניע אותו לכתוב ספר על דיר חבקין. הוא מספר שאחרי

צילום מים: הספרייה הלאומית, אוסף שבדון

מאות עכברי מעבדה וארנבות הוקרבו על מזבח ניסויי, שעסקתי בהם יום ולילה. הייתי מוכרח למצוא את הפתרון

מגפת כולרה ואלפים מתו בכל יום. בחורף תרנ"ג נסעתי להודו, והקמתי בכלכותה מעבדה לייצור חיסונים. במשך שנתיים עברתי מכפר לכפר וחיסנתי עשרות אלפים. לעיתים קרובות נאלצתי קודם כול לדקור את עצמי כדי להוכיח שלא מדובר כישוף. עבדתי בפרך, אך רק אחדים מהמחוסנים שלי חלו, ואיש מהם לא נפטר.

בשנת תרנ"ו פרצה מגפת דבר המונית בעיר השנייה בגודלה בהודו, מומביי. המושל שאל בהיסוס אם אוכל לבוא ולנסות לעזור. חיידק הדבר נמצא בדמם של מכרסמים ועובר מאדם לאדם בעקיצות של פרעושים. שיעור התמותה מדבר מחריד;

אותי שהתפקיד דל והשכר עלוב, העיקר שהספרייה צמודה למעבדה ואוכל לבלות חלק מהזמן במעבדה עם פסטר ומצ'ניקוב. עברתי למיקרוביולוגיה, חקר החיידקים. כבר לפני כמה שנים גילה המדען רוברט קוך את החיידק שגורם למגפת הכולרה האיומה, שקטלה מאות אלפי בני אנוש בכל שנה. היא עברה מאדם לאדם דרך מים מזוהמים והתפשטה כמו אש ביער. מחצית מהנדבקים מתו בתוך יומיים מרגע ההדבקה, והאימה הנוראה הפכה את שם המחלה לקללה: חולירע.

מאות עכברי מעבדה וארנבות הוקרבו על מזבח ניסויי, שעסקתי בהם יום ולילה. הייתי מוכרח למצוא את הפתרון. הרעיון היה פשוט: אם אצליח לייצר חיידק כולרה מוחלש ואכניס אותו אל הגוף, מערכת החיסון תלמד להכיר אותו ותייצר נוגדנים, והם יילחמו בחיידק האמיתי אם יחדור אל הגוף.

המאמץ השתלם, והצלחתי לייצר נסיון - חיסון נגד כולרה! אבל את היעילות של הנסיון הזה צריך להוכיח, ואם יתברר שטעיתי, הנסיין עלול למות. קטן עליי. האם לא סיכנתי את חיי מאה פעמים בפעילותי במחתרת? כעת אסכן את חיי בקרב על החיסון!

ביום שני, כ"ג בתמוז תרנ"ב, הזרקתי לעצמי את הנסיון, ואחר כך את החיידק הקטלני. סבלתי כמה ימים מחולשה ומחום גבוה, והבראתי! אחר כך חזרתי על הניסוי בקרב חברים, חמישה רופאים, גם הם ילידי רוסיה. התוצאות המשמחות חזרו על עצמן. אחרי שבועיים כבר פרסמתי את תוצאות המחקר בכתב העת של האגודה הליניאית של לונדון, המוסד המדעי החשוב בעולם. העיתונים פרסמו כותרות ענק נלהבות, אבל הקהילה המדעית בעולם לא ששה לרעיון המוזר. להחדיר חיידקים קטלניים לגוף בריא? השתגעתי? רק ממשלת בריטניה אזרה אומץ לבקש את עצרתי, כי בהודו השתוללה באותו הזמן

17.97x25.11	3/3	עמוד 48	מקום בעולם	19/03/2021	76672889-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

אחרי המלחמה הוא התגורר בפריז, ושם נעשה שומר מצוות גמור והתמסר ללימוד תורה. בספרו כתב: "תמיד, לא משנה מה עשיתי, הבנתי את נטל האחריות שבני עמי נושאים כל הזמן על כתפיהם. המחשבה הזו הייתה הכובד המנחה שלי לאורך כל חיי".

חבקיין אהד את הרעיון הציוני ואף ניסה להשתמש במוניטין שלו כדי להשיג מהסולטאן הטורקי הסכמה להקמת מחוז יהודי עצמאי בארץ ישראל. תאודור הרצל הזמין אותו להשתתף כאורח כבוד בקונגרס הציוני, אך לא היה לו זמן לכך. כאשר יצא לפנסיה הוא התמסר לפעילות ציונית וציבורית ועסק בעיקר בשיקום פליטי המלחמה ובהקמת מערכות חינוך ליהודי מזרח אירופה.

המדען הדגול לא נישא מעולם; הוא חשש שהקמת משפחה פרטית תקשה עליו בעבודתו ותפגע במיליונים שנזקקו לו. הוא הרוויח הון מהתמלוגים ששולמו לו ונעשה עשיר מאוד, ובערוב ימיו תרם את כל הונו לקרן שיועדה לתמוך בישיבות פולין וליטא, שעליהן כתב: "הישיבות הן החיסון המושלם של עם הנצח, המגן עליו לבל יגנף במגפה". הוא הציע שתלמידי הישיבות ילמדו גם מעט מדעים כדי שיוכחו בעצמם שהתורה הקדושה כוללת את כל החוכמות, וכן שילמדו מקצוע שיפרנס אותם. בכל מקרה ההחלטה בעניינים אלו נתונה לגדולי ישראל, הדגיש.

ביום ד' בחשוון ה'תרצ"א נפטר מרדכי זאב חבקיין בלודזאן, שווייץ. בן שבעים היה במותו. הוא לא זכה לצאצאים, אך אין מספר לחיים שהניח אחריו.

רוב הנדבקים אינם שורדים. הקמתי מעבדה בארמון העתיק של המושל הפורטוגלי במומביי ועבדתי על חיסון לפי העקרונות שפיתחתי. אנשים בעיר מתו כמו זבובים, וזה המריץ אותי לעבוד מסביב לשעון. אחד העוזרים שלי חטף התמוטטות עצבים, ושניים נוספים קרסו ועזבו.

בתוך שלושה חודשים בלבד היה בידי החיסון הנכסף. ניסיתי אותו על עצמי, כמובן, ואחר כך על קבוצת מתנדבים – אסירים מבית הכלא המקומי. תופעות הלוואי היו לא נעימות, אבל לאחר זמן קצר התברר ששוב הצלחתי. מצאתי את החיסון שיציל מיליונים.

המלכה ויקטוריה בכבודה ובעצמה ערכה לכבודי קבלת פנים מפוארת בארמון בקינגהאם בלונדון, מינתה אותי לחבר במסדר האימפריה ההודית והעניקה לי את העיטור הגבוה ביותר האפשרי. בקבלת הפנים השתתפו הרופאים הבריטים הגדולים ביותר, והמנתח המפורסם ג'וזף ליסטר, אבי שיטת החיטוי והניחוח המודרני, נשא נאום. את דבריו חתם, לקול תשואות המלכה והקהל, במילים אלו: "הבו גדול ליהודי מרדכי זאב חבקיין, מושיע האנושות".

בתוך שנים אחדות חוסנו נגד כולרה עוד מיליונים, והמחלה האיומה כמעט נעלמה. בשנת תרס"ב סבל חבקיין מעלילה שהציגה אותו כרמאי ונוכל, ועברו כמה שנים עד שטוהר שמו. כאשר פרצה מלחמת העולם הראשונה פיקח חבקיין על ענף החיסונים בצבא הבריטי, ושוב הציל מיליונים.

חבקיין אהד את הרעיון הציוני ואף ניסה להשתמש במוניטין שלו כדי להשיג מהסולטאן הטורקי הסכמה להקמת מחוז יהודי עצמאי בארץ ישראל. תאודור הרצל הזמין אותו להשתתף כאורח כבוד בקונגרס הציוני, אך לא היה לו זמן לכך